

dr hab. Krzysztof Ślusarek

Galicja 1772-1918

Konflikt polsko-ukraiński
na przełomie XIX i XX wieku

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Początki działalności w duchu narodowym
• lata 70.-80. XVIII w., reformy józefińskie – reformy przeprowadzone przez Marię Teresę i Józefa II „stały się podstawą ukraińskiego odrodzenia narodowego”; szczególne znaczenie miało ograniczenie samowoli dziedzica wobec poddanych.

M. van Meytens, *Maria Teresa*.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Powstanie seminariów unickich

Utworzenie w 1774 r. w Wiedniu tzw. **Barbareum** (seminarium duchowne dla unitów) oraz utworzenie w 1783 r. kolejnego seminarium we Lwowie pozwoliło na kształcenie inteligencji unickiej.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Język cerkiewno-słowiański

W 1784 r. przeprowadzono reformę Uniwersytetu Lwowskiego, wprowadzając – obok łaciny i niemieckiego – wykłady w języku cerkiewno-słowiańskim. W tym samym czasie w tym języku publikowano także ustawy.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Powstanie Ruskiej Trójcy

1834 – Markian Szaszkewycz, Jakub Hołowacki i Iwan Wahylewicz podjęli próbę wydawania almanachu literackiego „Zoria”. Pomysł upadł jednak z powodu sprzeciwu cenzury

Iwan Wahylewicz.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Stworzenie podstaw ukraińskiego języka literackiego

1837 – w Budapeszcie ukazała *Rusalka Dniestrowa*, przygotowany przez Ruską Trójcę almanach zawierający ukraińskie teksty literackie i historyczne.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Związki z kijowskim ośrodkiem ruchu ukraińskiego

1840 – w Petersburgu ukazał się zbiór poezji

Tarasa Szewczenki pt. *Kobzar*

1842 – Taras Szewczenko związał się z kijowskim ośrodkiem literackim.

Taras Szewczenko.

Ukraińskie odrodzenie narodowe

Bractwo Cyryła i Metodego

1846-1847 – w Kijowie powstało **Bractwo Cyryła i Metodego**, konspiracyjna organizacja ukraińska, jedna z pierwszych narodowych organizacji ukraińskich w Rosji. Główni działacze: T. Szewczenko, M. Kostomarow.

W dobie Wiosny Ludów

Ujawnienie się antagonizmu polsko-ruskiego

19 IV 1848 r. – grupa duchownych unickich za namową Franza Stadiona wystosowała list do cesarza, domagając się obrony przed polskim uciskiem.

Grzegorz Jachimowicz,
od 1848 unicki abp lwowski.

W dobie Wiosny Ludów

Hołowna Rada Ruska

2 V 1848 – ukonstytuowała się **Hołowna Rada Ruska**, której przewodził biskup Grzegorz Jachimowicz. Rada Ruska zadeklarowała lojalność wobec cesarza i domagała się podziału Galicji na część wschodnią – ukraińską i zachodnią – polską. Ugrupowanie to nazywane było świętojurcami (od miejsca spotkań w katedrze Św. Jura we Lwowie)

W dobie Wiosny Ludów

Ruski Sobór

23 V 1848 – we Lwowie powstał Ruski Sobór, mający stanowić przeciwwagę dla Hołownej Rady Ruskiej. W istocie Ruski Sobór przyciągał Rusinów dlatego, że nie był nastawiony tak lojalistycznie do władz austriackich jak Hołowna Rada. Do Ruskiego Soboru przystąpił m.in. Iwan Wahylewicz, co spowodowało rozbitcie środowiska Ruskiej Trójcy

Grobowiec M. Szaszkewycza
na Cmentarzu Łyczakowskim
we Lwowie.

W dobie autonomii Galicji

Autonomia Galicji

1861-1873 – przyznanie autonomii dla Galicji umożliwiło swobodny rozwój kulturalny narodu ukraińskiego oraz powstanie nowoczesnych ugrupowań politycznych.

Spirydon Litwinowicz, unicki abp lwowski,
od 1861 wicemarszałek Sejmu Krajowego.

Rozwój oświaty ukraińskiej

Towarzystwo Proswita

1868 – we Lwowie powstało ukraińskie Towarzystwo Oświatowe Proswita, które miało na celu upowszechnianie oświaty i solidarności narodowej wśród Ukraińców. Jej działalność polegała głównie na wydawaniu podręczników i popularnych wydawnictw książkowych, prasy, organizowaniu czytelni i bibliotek.

Aleksander Barwiński.

Rozwój oświaty ukraińskiej

Towarzystwo Naukowe im. Tarasa Szewczenki
1873 – we Lwowie z inicjatywy Olega Konyskiego powstało **Naukowe Towarzystwo im. Tarasa Szewczenki**. Początkowo pełniło rolę ukraińskiego towarzystwa literackiego. W 1893 zostało przekształcone w stowarzyszenie naukowe. Do najwybitniejszych jego działaczy należeli m.in.: Michajło Hruszewski i Iwan Franko (na zdjęciu).

Oblicze polityczne ruchu ukraińskiego

Świętojurcy

1861 – we Lwowie zaczęło się ukazywać czasopismo „**Słowo**”, będące organem tzw. świętojurców, którzy przyszłość ludu ukraińskiego wiązali z Rosją. Ugrupowanie to nazywano także moskalofilami lub – w nowszej literaturze – moskwofilami.

Anatol **Wachnianin** (1841-1908),
ukraiński działacz społeczny i polityczny,
pierwszy prezes Towarzystwa
Oświatowego „Proswita”.

Oblicze polityczne ruchu ukraińskiego

Narodowcy

1880 – we Lwowie z inicjatywy Włodzimierza Barwińskiego zaczęło się ukazywać ukraińskie czasopismo „**Dilo**”. Było ono organem prasowym tzw. narodowców. Miało na celu konsolidowanie społeczności ukraińskiej wokół idei odrodzenia narodowego. Zwalczało wpływy świętojurców, którzy w tym czasie negowali fakt istnienia odrębnego narodu ukraińskiego.

Pomnik Włodzimierza Barwińskiego
na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Oblicze polityczne ruchu ukraińskiego

Ruch socjaldemokratyczny

1890 – z inicjatywy Iwana Franki i Michajła Pawłyka we Lwowie powstała **Rusko-Ukraińska Partia Radykalna**, głosząca radykalno-demokratyczne hasła zbliżone do socjalizmu. Partia domagała się gruntownej reformy i demokratyzacji instytucji autonomicznych w Galicji.

Michał Dragomanow, ukraiński uczyony, miał duży wpływ na radykalne środowiska lwowskie.

Oblicze polityczne ruchu ukraińskiego

Ruch socjaldemokratyczny

17 IX 1896 – we Lwowie powstała **Ukraińska Partia Socjalno-Demokratyczna**. Jej założycielami i przywódcami byli m.in. Mykoła Hankiewicz i Michajło Pawlyk (na zdjęciu). UPSD blisko współpracowała z Polską Partią Socjaldemokratyczną Galicji i Śląska Cieszyńskiego, uznawała także program socjaldemokracji ogólnoaustriackiej przyjęty na zjeździe w Heinfeld w 1889.

Oblicze polityczne ruchu ukraińskiego

Ruch nacjonalistyczny

27 XII 1899 – w Galicji powstała **Ukraińska Nacjonalno-Demokratyczna Partia**, domagająca się politycznego równouprawnienia Ukraińców w Galicji, a następnie utworzenia z Galicji Wschodniej, Bukowiny i Ukrainy Zakarpackiej odrębnego, autonomicznego kraju koronnego w ramach monarchii habsburskiej. Przywódcą UNDP został Michajło Hruszewskij (na zdjęciu), historyk i prof. Uniwersytetu Lwowskiego. Do ukraińskiej partii narodowej przyłączył się także Iwan Franko.

Narastanie konfliktu

Spór o terytorium narodowe

1850 – utworzono dwa okręgi sądowe w Galicji. Obszar działalności sądu apelacyjnego we Lwowie obejmował terytorium na wschód od Sanu i Wisłoka, obszar działalności sądu apelacyjnego w Krakowie – tereny na zachód od tych rzek (z tym, że powiaty przeworski, łańcucki, rzeszowski i strzyżowski zaliczono do okręgu krakowskiego, a powiaty jarosławski, sanocki i brzozowski – do okręgu lwowskiego). To rozgraniczenie stało się podstawą do umownego dzielenia Galicji na wschodnią i zachodnią.

„Zoria Hałycka”, w latach 1848-1857
organ Hołownej Rady Ruskiej.

Narastanie konfliktu

Spór o język obrad sejmowych
27 XI 1865 – galicyjski Sejm Krajowy przyjął **uchwałę w sprawie języka obrad**. Ustanowiono, iż marszałek krajowy lub jego zastępca w czynnościach urzędowych posługiwać się mieli językiem polskim. Natomiast na podania i zapytania posłów odpowiadać należało w języku, w jakim zostały wniesione. Ustalono również zasadę, że protokoły i sprawozdania z obrad sejmowe były drukowane w wersji dwujęzycznej: polskiej i ukraińskiej.

Michał Kuźmiński, ksiądz greckokatolicki, poseł na Sejm Krajowy.

Narastanie konfliktu

Spor o język obrad sejmowych
16 I 1866 – poseł ukraiński do galicyjskiego Sejmu Krajowego **Anton Petruszewycz** złożył wniosek o równouprawnienie języków ukraińskiego i polskiego w Sejmie. Propozycja ta nie zyskała poparcia większości posłów.

Józef Sembratowicz, unicki abp lwowski
w latach 1870-1882.

Narastanie konfliktu

Spór o język wykładowy w szkołach

22 VI 1867 – w Galicji została wydana ustawa w sprawie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich. O tym, w jakim języku miała być prowadzona nauka, miały decydować gminy (spolszczenie szkolnictwa).

Sylwester Sembratowicz, unicki abp lwowski
w latach 1882-1898.

Narastanie konfliktu

**„Nowa era”
w stosunkach polsko-ukraińskich**
• 27 XI 1890 – poseł ukraiński **Julian
Romańczuk** (na zdjęciu) przedstawił w Sejmie
Krajowym zasady polityki narodowców
ukraińskich w Galicji. Wystąpienie to stało się
podstawą ugody polsko-ukraińskiej, określanej
często jako „nowa era”, która przyniosła
Ukraińcom m.in. wprowadzenie do pisowni
języka ukraińskiego ortografii fonetycznej,
subwencje dla Towarzystwa Naukowego im.
Tarasa Szewczenki, utworzenie trzeciego
gimnazjum ukraińskiego oraz katedry historii
Ukrainy na Uniwersytecie Lwowskim (przez
długi czas kierował nią Mychajło Hruszewskij).

Narastanie konfliktu

Eskalacja konfliktu na początku XX w.

23 I 1907 – na Uniwersytecie Lwowskim doszło do – podsycanych przez narodowców polskich i ukraińskich – krwawych starć między polskimi i ukraińskimi studentami. Przyczyną zamieszek były żądania równouprawnienia języka ukraińskiego na uniwersytecie.

„Gazeta Lwowska”, nr 19 z 24 stycznia 1907 r.

Narastanie konfliktu

Zamach na namiestnika Galicji
12 IV 1908 – zamach na **Andrzeja Potockiego**, namiestnika Galicji. Zamachu dokonał ukraiński nacjonalista **Mirosław Siczynski**.

Andrzej Potocki.

Narastanie konfliktu

Organizacje paramilitarne

XII 1912 – wyłoniono międzypartyjny komitet w celu założenia Ukraińskiego Towarzystwa Strzeleckiego. Inicjatywa ta nie powiodła się z powodu sprzeciwu ministerstwa spraw wewnętrznych. W 1913 Ukraińcom udało się jednak zalegalizować **Towarzystwo Ukraińskich Siczowych Strilciw**, wywodzące się ze środowisk akademickich.

Sotnia ukraińskich strzelców siczowych.

Literatura

Kozik J., *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830-1848*, Kraków 1973.

Moklak J., *W walce o tożsamość Ukraińców. Zagadnienia języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego w latach 1866-1892*, Kraków 2004.

Partacz Cz., *Od Badeniego do Potockiego. Stosunki polsko-ukraińskie w Galicji w latach 1888-1908*, Toruń 1996.